

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזרניץ שליט"א
(רעוא דרעוין
פרשת נשא תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל)

גיליון ל"ב
פר' בהעלותך
תשפ"ז

יאירו שבעת הנרות

נבואת משה ונבואת שאר הנביאים

כמה פעמים נזכרה המנורה ומעשיה בתורה, ואחת מהן בפרשתנו - פרשת בהעלותך. ראשית הפרשה עוסקת בעניינים גבוהים מאוד - הדלקת המנורה ובחירת הלויים לעבודה, ומסע המחנות על פי ה'; ואילו לקראת סוף הפרשה מתחילים ענייני הפורענות אשר להם מוקדש ספר במדבר. אולם לאחר מכן שבה הפרשה לעסוק בעניינים גבוהים, בגדרי נבואת הנביאים ונבואת משה.

בדברים אלו מאריך רבינו האור החיים הקדוש (במדבר יב-ו-ח), לפרש את פשר החילוקים בנבואה, ובפרט היות נבואת משה באספקלריא המאירה, היינו נבואה ברורה בלא שום מחיצה וטשטוש כלל, לעומת שאר הנביאים הרואים מתוך הערפל.

מגמתנו בזה לנעוץ סוף הפרשה בתחילתה, ולחבר את ענייני הנבואה עם מצות הדלקת המנורה.

שבע נביאות לישראל

איתא בגמרא (מגילה יד): "ויסר המלך את טבעתו" (אסתר ג, א) אמר רבי אבא בר כהנא, גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב, ואילו הסרת הטבעת החזירנה למוטב. תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הויתרו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה."

בדברי המפרשים שם נתפרט מיהם ארבעים ושמונה הנביאים, אולם מנין הנביאות נתפרש בגמרא עצמה, וז": "שבע נביאות מאן נינהו, שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חולדה, ואסתר."

ועתה נבוא אל העין, בדברי רבינו החתם סופר זיע"א (חתם סופר על התורה, שמות כו כח), אשר חידש חידוש נפלא בענין המנורה, וכתב כי המנורה רומזת לתורה שבעל פה, ושבעה קנים היו בה, כנגד שבע נביאות שעמדו לישראל.

רמז שבע הנביאות במזמור שבצורת המנורה

והנה, כפי שהבאנו מדברי הגמרא במגילה, אסתר היתה הנביאה האחרונה משבע הנביאות. ושם בגמרא בתחילת הסוגיא (מגילה י:): מובאות דרשות האמוראים שפתחו את דרשתם על ענייני המגילה בפסוק מן התורה או מן הנביאים, ועליהם העמידו את הדרשה. ואחת הדרשות היא (שם א): "רבי יוחנן פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא, (תהלים צח א) זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, אימתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו - בימי מרדכי ואסתר". ומענתה מפרש החתם סופר, כי שבע הנביאות נרמזות בשבעה פסוקים שבמזמור "למנצח בנגינת וגו' אלקים יחננו" (תהלים פרק סז). והפסוק השביעי שם הוא (שם פסוק ח): "ברכנו אלקים ויזראו אתו כל אפסי ארץ". הרי כאן מסתיים המזמור ביראת אפסי הארץ מפני ה', אשר דבר זה היה כאמור בימי מרדכי

ואסתר.

ומוסיף רבינו החתם סופר עוד בזה, כי מאחר ושבע הנביאות נרמזות בשבעת קני המנורה, אם כן כיון שכל קנה מששת מגיע עד הקנה האמצעי - ומשם יוצא קנה אחר, יש לנו למצוא טעם לחיבור שבין שלוש זוגות הקנים.

שלוש זוגות הנביאות

וכך הוא הביאור; הנה שרה אימנו היתה הראשונה שבנביאות, ואסתר המלכה האחרונה, ומשום כך שרה מכוונת בקנה הראשון שבמנורה, ובפסוק 'אלקים יחננו' וגו', ואילו אסתר עומדת כנגדה בקנה האחרון ובפסוק האחרון.

הסדרה השניה היא מרים וחולדה, מרים בקנה השני הימני ובפסוק הימני וחולדה בקנה השני השמאלי. והשייכות ביניהן, כי הנה הפסוק השני הוא (פסוק ג) "לדעת בארץ דרךך", וידיעת הארץ נעשתה על ידי המרגלים, אלו יהושע וכלב שהלכו לתור את הארץ בכוונה טובה. ובדומה לזה נצבה מרים מרוחק לדעה מה יעשה לו למשה. והנה, מרים היתה אשת כלב בן יפונה (ראה סוטה יא), וחולדה יצאה מבני בניו של יהושע, אם כן שורש אחד להן.

הקנה השלישי מחובר עם הקנה החמישי, ואלו הן דבורה ואביגיל. דבורה יצאה למלחמה בהר תבור, ואילו אביגיל התגוררה בכרמל עם בעלה נבל הכרמלי. והנה אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני שופטים רמז מז), כי שני הרים אלו באו לפני ה' וביקשו כי עליהם תינתן התורה, ודחה אותם הקדוש ברוך הוא, כי רק על הר סיני הענינו והשפל מכל ההרים תינתן התורה הקדושה לישראל, וקרא עליהם את הכתוב (תהלים סו ז) "למה תרצדון הרים גבגבים הֲרַךְ חַמַּד אֱלֹקִים לִשְׁבֹתוֹ, כלומר, מה אתם רצים ומדיינים, בעלי מומין אתם, כמו שנאמר (ויקרא כא כ) "או גבן או דק", אך 'ההר חמד אלקים לשבתו' זה סיני.

והוסיפו חז"ל שם, כי אף על פי כן פרע להם הקדוש ברוך הוא שחרם על כך שנטרפו ובאו, כי בתבור נפל סיסרא שר צבא בין מלך כנען עם חיילותיו לפני ברק ודבורה, ונעשה לישראל ישועה בראשו. וכיון שנפלו שונאיהם של ישראל נאמר בו (שופטים ג) "אנכי לה' אנכי אֶשְׁרֶה". בסיני נאמר פעם אחת 'אנכי', (שמות כב) "אנכי ה' אֶלְקֵיךְ", ואילו בתבור נאמר שני פעמים 'אנכי'. בדומה לזה, בכרמל נתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא כאשר הוכיח אליהו הנביא את נביאי הבעל על שקריהם ושטותם, והביא שני פרים, אחד על מנת להקריבו לה' ואחד מסר לנביאי הבעל, ואמרו כי מי שיצליח להוריד אש מן השמים שתאכל את קרבנו - הוא נביא האמת. עשו נביאי הבעל כמעשיהם משכבר, בהכאתם זה את זה ובצעקה רבה, ולא הועיל להם דבר. אך אליהו הנביא התפלל לפני ה' בעלות המנחה 'עניני' עניני, ואז ירדה אש ממרום ואכלה את הקרבן וליחכה את כל המזבח. אז נפלו כל העם על פניהם והודו על האמת, 'ויאמרו ה' הוא האֱלֹקִים ה' הוא האֱלֹקִים" (מלכים א' יח לט). הרי גם כאן נתקדש שמו יתברך שתי פעמים, כנגד פעם אחת

שנאמר בסיני 'אנכי ה' אלקיך'.

משום כך, הפסוק האמור בדבורה וחולדה, גם הוא כפול, ונאמר שם במזמור פעמיים "יודוך עמים אלקים יודוך עמים קלם", פעם אחת בקנה השלישי המכוון כנגד אביגיל, ופעם אחת בקנה החמישי שכנגד חולדה. וגם תיבת 'יודוך' נכפלה, בכפל כפליים.

[ואף שלא היתה אביגיל בימי אליהו הנביא, מכל מקום כיון שזכר שם מקומה בהר הכרמל, נרמז כאן על כוחה בגילוי כבוד ה' בהר הכרמל, כפי שניתן בו כח זה כבר מזמן מתן תורה].

עלה בידינו, כי ששת הקנים כוללים את שלושת הזוגות - שרה ואסתר, מרים וחולדה, ואביגיל ודבורה. ואילו הקנה האמצעי שבמנורה - כנגד חנה אם שמואל, אשר עליה נאמר הפסוק (תהלים שם פסוק ה) "ישמחו וירננו לאֱמִים כי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹאֲמִים בְּאֶרֶץ תִּנְחַם סֵלָה". במזמור המצוייר בצורת המנורה, נכתבות התיבות 'ארץ תנחם סלה' למטה, כבסיס המנורה. ואילו תיבת 'לאמים' נכפלה בפסוק, לומר שיש כאן שני מיני מלכויות, רמז לכך שמשח שמואל הנביא את שאול ואת דוד למלכות, ועל כך באה נבואת חנה, שנמשח שאול בכך ודוד בקרו, ומשום כך נמשכה מלכות דוד ולא מלכות שאול (ראה מגילה שם).

אלו הם דבריו הנפלאים של רבינו החתם סופר.

שני ומשולש

אם נרצה להעמיק ברעיון הנשגב אשר נפרש בפנינו, עלינו ליתן ליבנו אל כמה מפרטי עשיית המנורה. אולם, קודם לכן נשית עינינו לכמה דקדוקים שבפסוקי פרשת מעשה המנורה.

הנה, כבר בפרשת תרומה נאמר למשה רבינו כיצד לעשות את המנורה, אך ציווי הבאת השמן למנורה נאמר רק בפרשת תצוה. ולאחר מכן בפרשת אמור נשנתה מצות השמן למאור, ושם התקשו בזה המפרשים, והנה כאן בפרשת בהעלותך שוב נאמרה מצות הדלקת נרות המנורה.

שלך גדולה משלהם

והנה, בטעם מה שנאמרה פרשת המנורה בסמוך לקרבנות הנשיאים, כתב רש"י (במדבר ח ב) וז"ל: "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמרו לו הקדוש ברוך הוא חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות."

אכן יש להבין, מהו הדבר הגדול אשר גרם חלישות הדעת לאהרן הכהן, ומדוע באמת לא הקריב עמהם. ועוד יש לתמוה, כי אם אכן הוצרך הדבר לפייס את אהרן הכהן על שלא נשתתף בחנוכת המזבח, אם כן לכאורה ראוי היה יותר לפייסו בהקרבת קרבנות, כעין שעשו הנשיאים, ומה ענין הדלקת המנורה לכאן. גם מה שנאמר לו לאהרן 'שלך גדולה משלהם' צריך תלמוד, כי הרי אין איתנו יודע עד מה, מהי העבודה

החשובה יותר לפניו יתברך, ובמה גדולה הדלקת המנורה יותר מן הקרבנות. ובפרט, כהמשך לקושייתנו קודם לכן, קשה, וכי משום שצורך לומר דברי פיוס לאהרן הכהן, הוצרכה התורה הקדושה לחזור על כל פרשת הדלקת המנורה עם כל פרטיה ודקדוקיה, אחר שכבר נאמרו בפרשת תצוה, וכן על מעשה המנורה מקשה זה, שנכתב כבר בפרשת תרומה.

הקושי במעשה המנורה

הן אמת, כי נתחדש כאן בפרשת בהעלותך פרט גדול ונכבד שלא שמענוהו עד עתה, והוא מן הפסוק (במדבר ד) "וְזֶה מִעֲשֵׂה הַמִּנְחָה מִקִּשְׁתָּהּ זֶהָב, אֲשֶׁר מִן תִּיבַת זֶה" דרשו חז"ל (הובאו דבריהם ברש"י על אתר) כי נתקשה משה רבינו בעשייתה, עד שהראהו הקדוש ברוך הוא באצבע כיצד נעשית. וטעם הדבר, כי המנורה של מטה מכוונת כנגד המנורה של מעלה, ומי יודע עד היכן הדברים מגיעים.

ועוד אמרו (מדרש תנחומא בהעלותך א) כי מאחר שהתקשה משה רבינו בעשייתה, נצטווה מפי ה' "טול זהב והשליכהו למשך והוציאהו והיא נעשית מעצמה". ובמקום אחר (במדבר רבה טו י) אמרו חז"ל כי מנורה של אש נראתה לו נראשה רבינו מן השמים.

עוד הפליגו חז"ל בשבחה של מנורה, ואמרו (שבת כב:) כי "עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל". ומעתה ניתן להיאמר, כי דווקא בשעה שבאים לחנוך את המנורה, נאמר לו לאהרן הכהן כי 'שלך גדולה משלהם', להודיעו מעלת המנורה, אשר משה רבינו נתקשה בעשייתה.

שלך לעולם קיימת

ועדיין גם אחר כל זאת צריכים אנו למודעי, להבין ולהשכיל במה המנורה 'שלך' - של אהרן הכהן, במה היא גדולה משלהם, מדוע נכתב כאן כל מעשה המנורה, ומהו גודל מעלתה, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאהרן הכהן "שלך לעולם קיימת" (ראה במדבר רבה טו ח; מדרש תנחומא בפרשתו סימן ה).

והנה, ידועים דברי הרמב"ן (כאן), שהקשה על שום מה ניחמו הקדוש ברוך הוא לאהרן בזה הדלקת הנרות, ולא ניחמו בהקטרת הקטורת, שאותה מקטיר הכהן בוקר וערב, אשר בה שבחו הכתוב (דברים לג י) "שִׁימוּ סֹטוֹרָה בְּאָפֶךָ", ועוד יכל הכתוב לפייסו בכל הקרבנות, ובמנחת חביתין של כהן גדול שמביאה בכל יום, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ובזה שנכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' העומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, וכל שבטו משרתי ה' בעבודת הכהונה והלוייה. וכי יבצרו מעלות לאהרן הכהן אשר ניתן היה לנחמו בהם.

עוד תמה הרמב"ן, מה טעם חלישות הדעת הלזו שהיתה לאהרן הכהן, והלא גם בימי חנוכת המזבח היה קרבנו של אהרן גדול משל הנשיאים, שהרי הקריב בימים ההם קרבנות הרבה, כל ימי המלואים.

אלא מפרש הרמב"ן, כי כוונת הכתוב כאן לרמוז על נרות חנוכה, שכן המלחמה ביונים נערכה בידי החשמונאים בניו של אהרן הכהן.

הרי מבואר כאן כי עיקר מה שבא הכתוב לפייס את אהרן הוא בזה שזכה לנרות חנוכה המאירים לעולם, גם לאחר חורבן הבית.

את דברי המדרשים מביא גם רבינו השפת אמת זיע"א (בראשית, לחנוכה תר"ל: ועוד), וכותב כי משמעות הדברים שמצות הדלקת המנורה ממשיכה להתקיים גם בגלות, ומעתה ואילך גם בתוך ההעלם וההסתרה קיימת הארת נרות חנוכה, ובכל שנה ושנה היא מתעוררת ומתחדשת.

דקדוקים נוספים בענייני המנורה

אמנם, עדיין הדברים צריכים תלמוד, סוף סוף מדוע חלשה דעתו של אהרן, וכיצד נתפייס בנס שנעשה בזמן בית שני לפני בניו. ובמה שייכת חנוכת החשמונאים לחנוכת הנשיאים והמנורה.

עוד יש להאיר את לשון הכתוב כאן (במדבר ח ב) "בְּהֶעֱלֶתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת", שלא אמר 'בהדליקך', וכהערת

רבינו האור החיים הקדוש (כאן).

עוד יש להקשות על לשון הכתוב "אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאָרוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת", כי מאחר ופני המנורה הוא הנר האמצעי, אם כן למולו האירו רק ששה נרות, ומהו 'אירו שבעת הנרות'. כך הקשו כמה מבעלי התוספות כאן (חזקוני, ריב"א ועוד).

על שאלה זו, נשמעה פנינה יקרה מפי הרה"ק רבי שמחה בונים מווארקא זיע"א, הקרוי גם רבי בונים מאוטוצק. פעמיים עלה לארץ הקודש, בפעם הראשונה הוצרך לשוב במהרה לארץ פולין, וזמן מועט לאחר שעלה בפעם השניה שבק חיים לכל חי, ומנוחתו כבוד בעיר טבריה. וכדי ליישב את הקושיה הקדים והביא את דברי אביו הרה"ק רבי מנחם מנדל מווארקא זיע"א, שאמר כי שלושת דפנות הסוכה מכוונות כנגד האבות הקדושים אשר הם יצחק ויעקב והגם שישנה גם דופן רביעית, נחשתה היא כמין מראה המשקפת את השלוש.

על פי זה פירש רבי בונים, כי בדומה לזה גם הנר האמצעי שבמנורה חשוב הוא כמראה, 'כמראה אשר הראה ה' את משה', ועל ידו נראין כל ששת הנרות המאירין אל מול פניו, נמצא כי 'אירו שבעת הנרות'. אמרה נפלאה היא זו, אך יש לעמוד היטב על עומקה.

פרק ס"ז בתהלים - מזמור המנורה

והנה כבר הבאנו לעיל את הסוד הנפלא הטמון במזמור ס"ז שבספר תהלים, אשר יש בו שבעה פסוקים [מלבד הפסוק הראשון "לְמַנְצַח בְּגִיטַת מְזֻמֹּר שִׁיר" שהוא פתיחה למזמור, ותיבותיו נחלקות לשלושה שלושה אותיות, מעין שלהבות מעל הנרות]. על מזמור זה מצינו מאמר נפלא מרבינו יצחק עראמה בעל העיקרה זיע"א (עיקדת יצחק ויקרא פרישתו אמור שער סז הפרק הרביעי).

מאחר ושבע הנביאות נרמזות בשבעת קני המנורה, אם כן כיון שכל קנה מששת מניע עד הקנה האמצעי - ומשם יוצא קנה אחר, יש לנו למצוא טעם לחיבור שבין שלוש תזונות הקנים

בענין ספירת העומר. ושם כתב, כי המנהג לומר מזמור זה בימי הספירה, וקבלה בידינו כי היה מצויר על מגן דוד בצורת המנורה. במזמור זה [מלבד הפסוק הראשון כנ"ל] ישנם שבעה פסוקים כנגד שבעה שבועות ספירת העומר, וכן ארבעים ותשע תיבות כנגד ימי הספירה. והוסיף שם, כי בעומק הדברים שייכים פסוקי המזמור לענייני ספירת העומר, ובפרט להכנה למתן תורה.

מעלות וטעלות אמירת מזמור ס"ז בצורת המנורה

למזמור זה נודעה חשיבות מיוחדת אצל רבותינו המקובלים, אשר אמרו כי אמירתו באופן זה מסוגלת לעניינים רבים ובפרט לשמירה, והאריכו לבאר ענייני וכתבתו בצורת המנורה.

רבינו אליעזר מגרמיזא בעל הרוקח חיבר חיבור מיוחד על ענין זה, וקראו בשם 'יראת א-ל', והביא כי ראוי לומר מזמור זה בכל יום קודם התפילה, ומסוגל לעניינים גדולים וסגולות נפלאות, ומקובל כי חוקק היה במגינו של דוד המלך כאשר היה יוצא למלחמה, וכפי שהראה לו הקדוש ברוך הוא ברוח הקודש, ועל ידי זה היה נוצח את אויביו. גם על מה שהובא למעלה מן המדרש כי התקשה משה רבינו בעשיית המנורה עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא מנורה מן השמים, מבאר הרוקח כי הראה לו את המזמור בצורת המנורה.

עוד כתב שם וז"ל: "הרואה אותו תמיד מצויר בצורת מנורה ימצא חן וחסד בעיני אלקים ואדם, והאומר כל יום קודם הנץ החמה לא יקרה לו מקרה רע, וחשוב הוא לפני הקדוש ברוך הוא כאילו הדליק המנורה בבית המקדש, ומובטח שהוא בן העולם הבא, והאומר בבוקר אחר ברכת כהנים שבעה שבועות בכל ימי הספירה לא יקרה לו נזק בכל השנה כולה ויצליח במעשיו וכו', וגם טוב לאומר ז' פעמים כשיוצא לדרך,

לשלום ולהצלחה".

וביאר עוד שם, כי שבעה עניינים נרמזים בשבעת קני המנורה, והם: חנינה, ברכה, אורה, ישועה, הודאה, שמחה, רנה. ועניינים אלו נרמזים גם בברכת כהנים, על כן יש לאומרם אחר ברכת כהנים.

עוד כתבו רבותינו המקובלים, כי אם יציירו את המזמור בצורת המנורה על ארון הקודש, יגן שלא תהיה גזירה רעה על הקהל.

בדומה לזה כתב האבודרהם (שיר של יום), ועוד הוסיף וכתב: "ובמקצת מקומות אומרין אותו בכל יום, מפני שנקרא מזמור המנורה, והקורא אותו בכל יום נחשב כמדליק המנורה הטהורה בבית המקדש, וכאלו מקבל פני שכינה. כי תמצא בו ז' פסוקים כנגד שבעה קני המנורה. וגם יש בו מ"ט תיבות כנגד מנין הגביעים והכתורים והפרחים והנרות שבשבעה קני המנורה שעולין למנין מ"ט. כיצד, גביעים כ"ב, פרחים תשעה, כפתורים י"א, נרות שבעה, ט"ח הכל מ"ט. ופסוק ראשון יש בו ארבע תיבות, כנגד מלקחיה ומחתותיה. מלקחיה תרי ומחתותיה תרי".

משום כך נוהגים לומר את המזמור לפני 'ברוך שאמר', בין פרשת התמיד - שכנגד שחיתת הקרבן, לתפילת שמונה עשרה - שכנגד זריקת הדם והקטרת אברי התמיד. כי כך היה גם סדר הטבת המנורה, כמבואר במאמר 'אביי הוה מסדר סדר המערכה': "והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד, ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות".

זיכרות גשמיות - בעבור הרוחניות

נשוב עתה אל דברי בעל העיקרה, המבאר כי זמן קבלת התורה הוא שורש האמונה בנבואה ובתורה מן השמים. וכדי לעורר את מעלת היום בלב האדם, ציוותה התורה לישראל שלוש מצוות המביאות לידי כך, ואלו הן: הקרבת העומר, ספירת העומר, והבאת שתי הלחם. בהקרבת העומר מקדשים ישראל את עבודת האדמה, ומורים במעשיהם כי כל הטובות הגשמיות טפלות הן לעיקר הגדול שיש בעסק התורה. וכל מה שהבטיחה התורה לישראל בכמה מקומות על הצלחות גשמיות אינו ענין לעצמו, אלא שעל ידי זה יוכלו לזכות לחיי בעולם הבא, שהם העיקר, כאשר יבוא האדם אל השלימות האמיתית.

ודבר זה מנחילים ישראל לעצמם ולבניהם אחריהם, שגם כאשר יבואו אל הארץ ויקצרו את קצירה - אשר דבר זה המביא לידי שמחת הלב בענייני הגשמיות, עלול ליתן להם תוקף בפני עצמן - יכינו עצמם ישראל לעבודת ה', יתברך, ויביאו קרבנם עומר שעורים לבית המקדש, וכאשר יניף הכהן את תנופת התבואה החדשה יהיה להם לישראל לרצון, לרמוז כי כל הטובות הגשמיות נועדו בעבור הכנת בני האדם לעבודת ה'.

והנה, בספר משלי (טו ג) אמר שלמה המלך ע"ה: "אֲרַךְ יָמִים בְּיָמֶיךָ בְּשִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה עֲשֵׂר וְכָבוֹד". כוונת הכתוב, כי עיקר תכלית האדם נמצאת ב'מינה' של התורה, להשלים נפשו בתורה ובמצוות, למען יזכה לאורך ימים בעולם שכולו ארוך - לעולם הבא. אולם על ידי עסק התורה וזכה האדם גם לעושר וכבוד, שהם הטפלים ובאים מ'שמאל', שכן אינם אלא אמצעי לבוא אל התכלית שבימין.

מעתה יתבאר, כי גם במזמור ס"ז שבתהלים הנכתב בצורת המנורה, יש לדרוש את שלושת הפסוקים שבימין על הטובות הרוחניות שהן עיקר התכלית, ואת השלושה שמשמאל - כסיוע לבוא לידי כך. והקנה האמצעי עומד ומחבר את האוהל להיות אחד.

וסדר המזמור כך הוא; בתחילה מפרש אדוננו דוד את מהות בקשותיו, אחר כך מתאר את התועלת שיש בהן, ולבסוף מפרש מי הם אלו אשר עליהם נאמרה, ולבסוף בקנה האמצעי מבאר את התכלית האמיתית של כל הבקשות, שאינה אלא אחת.

סדר הפסוקים והמכוון בהם

עתה נבוא לפרש את הפסוקים. הפסוק הראשון, "אֱלֹקִים יִתְּנֵנוּ וְיִבְרְכֵנוּ יְאֵר פְּנֵינוּ אֲתָנוּ סֵלָה". כאן באה בקשה על הצלחת הנפש הרוחנית, לזכות לאור פני ה' במרכת מתנת חן. וכדי להשלים ברכה זו, באה כנגדה

פיוסו של אהרן - בתורה שבעל פה

זהו שבא הקדוש ברוך הוא ופייס את אהרן הכהן בהדלקת המנורה, ואמר לו 'שלך גדולה משלהם'. על התורה שבעל פה הרמוזה במנורה הדברים אמורים, אשר לה שייך אהרן הכהן יותר מכל ישראל, והוא השורש והראש לה.

ולכשתמצי לומר, הן הן דברי הרמב"ן הכותב כי נתנחם אהרן בגרות חנוכה. כי מצוה זו - מדברי חכמים היא, שנתקנה בזמן שהחל אור התורה שבעל פה להתנוצץ בעולם, ומתוך החושך הפציע האור הגדול - אור התורה וחכמיה, דורשיה ולומדיה.

חלקנו בתורתך

כאמור, התורה שבעל פה מורה על חלק העבודה הנוגע לכל יחיד ויחיד, וכפי שהבאנו מדברי האור החיים בפרשת תזריע, שצריך כל איש ישראל לגלות את חלק התורה שבעל פה המסור לו, בתוך התורה שבכתב. עמל זה - עמל חיים הוא, ואינו פוסק לעולם, ועל כך תפילתנו שלוש פעמים בכל יום - 'ותן חלקנו בתורתך'.

בעבודה זו עסק אהרן הכהן, וכלשון המשנה במסכת אבות (פרק א משנה יב): "הלל אומר, הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". כיצד היה הלל הזקן מקרב את ישראל לתורה הקדושה - על ידי שמצא בעבור כל אחד מהם את המקור אשר ממנו ישאב. כי אם אין היהודי מרגיש את החיבור אל התורה - אינו מצליח בלימוד. והיכן הוא מקור ושורש תורתן של ישראל - במנורה הטהורה, המאירה באור התורה.

מלמדי התורה צריכים לדעת את כולה

כך כתב רבינו החתם סופר זיע"א בפרשתן (תורת משה פרשת בעלעלותך), לפרש את הפסוק (במדבר ח) 'בְּהִעָלְתָּךְ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאָדְרוּ שְׂעֵת הַנְּרוֹת'. ופירש על פי מה שדרשו בגמרא (הוריות ג): את הפסוק (תהלים קו ב): 'מי מִלְּמַל גְּבוּרֹת ה' יִשְׁמָעַי כָּל תְּהִלָּתוֹ', "למי נאה למלל גבורות ה' - מי שיכול להשמיע כל תהלותיו".

ומעתה יתפרש הפסוק כך: 'בהעלותך את הנרות' - כאשר מבקש הנך להעלות את האור בנשמות ישראל, ולהעלותם בעבודת ה', ככתוב (משלי כז) 'נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם', אזי 'אל מול פני המנורה' - הוא הרב המלמד להועיל והמוכיח את תלמידיו באהבתו, 'איירו שבעת הנרות' - אלו הם שבעה ספרי התורה, 'חצבה עמודיה שבעה'.

מתוך שבעה ספרים אלו, שלושה מהם כלולים בפרשת בעלעלותך, שהרי פרשת 'ויהי בסוּע' שבאמצעה נחשבת כספר בפני עצמו, ומה שלפניה - ספר אחד, ושלאחריה - ספר שלישי.

עוד מוסיף רבינו ואומר, כי שבעה ספרי התורה עומדים כנגד שבע החכמות שבה; אחת היא תורה שבכתב, ועימה ששה סדרי משנה, וביחד שבע.

יראת ה' היא אוצר

באופן אחר מפרש רבינו, כי שבעת הקנים רומזים אל ששה סדרי משנה, ויראת ה' המקיימת אותם. כי כך דרשו בגמרא (שבת לא): "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (ישעיה לג ז) 'והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת דעת' וגו' - אמונת - זה סדר זרעים, עתיך - זה סדר מועד, חסן - זה סדר נשים, ישועות - זה סדר נזיקין, חכמת - זה סדר קדשים, ודעת - זה סדר טהרות. ואפילו הכי (שם) 'יראת ה' היא אוצר' וכו', אי יראת ה' היא אוצר - אין, אי לא - לא".

אמור מעתה, כי ששת הקנים הפונים אל הקנה האמצעי, רומזים לששה סדרי משנה הפונים אל מידת היראה, כי היא תכלית הכל, ובלעדיה לא ישמרו גם ששת הסדרים.

ומעתה מפרש רבינו, כי כאשר היו הכהנים הגדולים צדיקים וראויים, לא היו נצרכים לסדר הנרות לכיוון הקנה האמצעי, כי מעצמם היו הנרות מאירים אל מול פני המנורה, בכח שושבינא דמטרוניא, מלאך ה' צב-אות. אולם אהרן הכהן לגודל ענוותנותו היה מסדר

על ידי ציור, יש בו מכוחה של האשה. כי זו היא מעלת הבינה - להבין דבר מתוך דבר.

מצוי הוא הדבר בפרט בלימוד חלקי התורה שיש בהם פרטים הרבה, וכגון בסדרי קדשים וטהרות, שיושבים הלומדים ומתקשים בפשרן של דברים, עד שבא אחד ומצויר העניין על גבי הנייר, והנה הכל ברור ומחוור כשמלה. בציור זה, לא נותוסף כלום בעצם החכמה, אולם כח הבינה ניתן בו להבהיר ולהאיר.

משה ואהרן - תורה שבכתב ותורה שבעל פה

והנה, רבינו החתם סופר זיע"א מוסיף וכותב [וכדבריו כתבו כמה מן המפרשים], כי המנורה הטהורה בסוד התורה שבעל פה, ששייכת לאהרן הכהן - 'שושבינא דמטרוניא', לעומת משה רבינו שהיה 'שושבינא דמלאך' (ראה בזה הקדוש ח"ג דף גז). דבר גבוה ונשגב יש כאן, אפס קצהו נראה, כי משה רבינו עמד כביכול מצד הקדוש ברוך הוא, שהוא הנותן, ואילו אהרן עמד מצד כנסת ישראל, שהם המקבלים.

והנה אמרו חז"ל (בבא בתרא כה): "אמר רבי יצחק, הרוצה שיחכים - ידרים, ושיעשיר - יצפין, וסימניך, שלחן בצפון ומנורה בדרום". והנה, הרי אין עני אלא דעת, אם כן גם הרוצה שיעשיר - כוונתו להוסיף דעת, ומכל מקום החכמה עצמה גדולה מזה, על כן הרוצה להחכים עליו להדרים.

והנה, אין החכמה נרמזת במנורה לבדה, שהרי בקודש הקדשים עמד הארון, ובתוכו לוחות הברית, ושברי הלוחות, וספר תורה בצידי. אלא שהארון רומז לחכמת התורה שבכתב, ואילו המנורה רומזת לתורה שבעל פה. [וכן הובא פעמים הרבה בספה"ק 'פרי צדיק'].

ומעתה יש לבאר, כי מה שנתקשה משה רבינו בסדר

גם במזמור ס"ז שבתהלים הנכתב בצורת המנורה, יש לדרוש את שלושת הפסוקים שמימין על הטובות הרוחניות שהן עיקר התכלית, ואת השלושה שמשמאל - כסיוע לבוא לידי כך. והקנה האמצעי עומד ומחבר את האוחל להיות אחד

עשיית המנורה, היה משום שבעיקרו היה שייך לתורה שבכתב, כי אמנם הואיל משה באר את התורה הזאת, אך הכל מתוך שורש התורה שבכתב.

רבי עקיבא - שורש התורה שבעל פה

זהו המכוון גם כן בדברי הגמרא הידועים (מנחות כט), שביקש משה רבינו לידע מיהו רבי עקיבא שראוי היה ליתן תורה על ידו, והלך וישב בסוף שמונה שורות בבית מדרשו, ולא היה יודע מה הם אומרים, וחלשה דעתו, עד ששמע אותם אומרים כי הכל הלכה למשה מסיני, ונחה דעתו. והטעם, כי רבי עקיבא היה שורש התורה שבעל פה, וכדברי רבינו האריז"ל (ראה שער מאמרי חז"ל דף יא), ועל כך, אף כי בוודאי גם התורה שבעל פה ניתנה לו, וידע משה רבינו את כל חלקי התורה, מכל מקום ידעה רק בשורשה שבמקום עליון, בבחינת ידיעתו בתורה שבכתב, אך לידיעת אופן התגלותה בפועל בכל אחד ואחד מישראל, גם במדרגה הנמוכה ביותר - זכה רבי עקיבא יותר ממשה רבינו, כי רבי עקיבא לימד תורה לעשרים וארבעה אלף תלמידים, עמד בגבורה בקושי הנורא כאשר נפטרו כולם מן העולם, ודרש על קוץ וקוץ מן התורה תילי תילים של הלכות, למצוא לכל אחד מישראל היכן חלקו בתורה ובאיזה מאותיותיה הוא נרמז.

אמור מעתה, כי אחר כל זאת מתבאר היטב מפני מה נתקשה משה רבינו במעשה המנורה, אך אהרן הכהן שהיה שושבינא דמטרוניא לאל מצוינו שהיה לו קושי בזה, והוא לימד דעת לישראל בחלק התורה השייך לו - היא התורה שבעל פה.

ובדומה לזה כתב גם רבינו האור החיים הקדוש (ויקרא יג לו).

ברכה בגשמיות בפסוק האחרון, 'יִבְרְכֶנּוּ אֱלֹקִים וְיִירָאוּ אֹתוֹ כָּל אֶפְסֵי אָרֶץ', שמכל קצוות הארץ יראו כל הגויים כי בירך ה' את ישראל, ועל ידי זה ייראו מהם ולא יבואו להצר להם.

הקנה השני מורה על התועלת העתידה לבוא מקיום הבקשה הראשונה, שנזכה 'לְדַעַת בְּאָרֶץ דְרָכָךְ בְּכָל גוֹיִם יְשׁוּעָתְךָ'. לדעת מפעלות ה' ולהבין קצות דרכיו, להשיג אמיתת הנמצאות ודרך השתלשלותן מן העולם העליון. וכנגד זה באה המשאלה בפסוק שכנגדו, 'אָרֶץ נְתַנָּה יְבוּלָה יִבְרְכֶנּוּ אֱלֹקִים אֱלֹקֵינוּ', שיזכו ישראל ליבול הארץ בגשמיות, כשיעור הנצרך להם להכרת דרכי ה', כי בהתבוננות בשפע הברכה הבאה לכל יצורי עולם, יכירו וידעו חסדי ה' המברך אותם.

בקנה השלישי, שווים שני הצדדים לגמרי, 'יודוך עמים אֱלֹקִים יודוך עמים קָלָם'. ובאה הבקשה שיזכו כל יושבי תבל להכירי באלוקותו יתברך, בין מן ההשגה הרוחנית, ובין מן הטובות הגשמיות הבאות עליהם.

כאן בא הקנה האמצעי, הפסוק האמצעי במזמור, 'יִשְׁמָחוּ וְיִרְנְנוּ לְאֵמִים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל וְלְאֵמִים בְּאָרֶץ תִּנְחַם סֵלָה'. פסוק זה הוא הארוך ביותר, כי הוא הבסיס והתכלית לכל, ויסודו - 'בארץ תנחם סלה', שילוב הגשמיות עם הרוחניות אשר על ידי זה יזכו ישראל להצלחה הרוחנית השלימה, וימנעו עינם את כל העולם כולו.

אלו הם דברי רבינו בעל העקידה בפרשת אמור, אשר בהם שמענו מהלך נפלא שבבעת קני המנורה, המכוונים כנגד הימין השמאל והאמצע - הרוחני והגשמי והשילוב ביניהם.

חכמה ובינה

את הדברים הנפלאים הללו, נוכל להסמיק אל דברי החתם סופר דלעיל, אשר בהם נתפרשו פסוקי מזמור המנורה על שבע הנביאות.

אך קודם לכן נזכיר, כי על דרך הכלל שייכות הנשים לצד השמאל, מטפירת ה'בינה'.

והנה, איתא בגמרא (ברכות ז), כי נשים במאי זכין - באיזו זכות זוכות הנשים לעולם הבא, בזה ששולחות את בניהן לבית הכנסת ללמוד תורה, ומניחות לבעליהן לשנות משנה וגמרא בבית המדרש, וממתינות לבעליהן עד שישבו, וכן כאשר הולכים הם לעיר אחרת ללמוד תורה.

ממוצא הדברים, כי האב נותן את צד החכמה בבית, והאם את צד הבינה. האב מלמד את בנו תורה, כמצווה עליו בתורה הקדושה (דברים ז) 'וְשִׁנְנָתָם לְבִנְיָן', וכן הוא אומר (שם יט) 'וְלִמְדָתָם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם'. לכל איש ישראל יש חלק בתורה, והבן נוטל את חלקו מיד אביו בעין יפה, וכך עוברת החכמה מאב לבנו.

לעומת זאת, זכיית הנשים בתורה מתקיימת בהכנה אל הלימוד. ולא בהכנה הפשוטה בלבד, כהכנת המאכלים וההמתנה ללומדים, אלא בעצם הבאת הבן לעולם, אשר גם היא מצד הבינה, כי הבינה נוטלת את החכמה ומוציאה אותה אל הפועל, כדוגמת האם המוציאה לפועל את חלק האב ויולדת לו בן.

נמצא כי בינה משלימה את החכמה. ועל כך דרשו חז"ל (ברכות י) את הפסוק (שמואל א ג) 'וְאֵין צוֹר כְּאַלְקִינוּ', ואמרו על יצירת הולד "אין צייר כאלקינו", כי הקדוש ברוך הוא צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים. נס מופלא מתרחש בקרבה של האשה, מה שאי אפשר לתאר כלל, וגם אם יתאספו כל חכמי העולם לא יוכלו לעשות כן.

כח הציור

והנה, מזמור ס"ז בתהלים, יחיד במינו הוא, שיודעים אנו כיצד לציירו בצורת המנורה. ועל ידי זה נוכל להרגיש משל עומדים אנו לפני מנורת בית המקדש. ליטול פסוקים אלו העוסקים בעינים גבוהים ומופשטים, וכדברי בעל העקידה - בחיבור הרוח והגשם בעולם, וכביכול להדליק בהם את נרות המנורה.

חלק הציור - בחלקן של הנשים הוא, שזכו לבינה יתירה. וגם אם צריכים אנו להוסיף עוד התבוננות כדי לבאר את שייכות נביאות ישראל למזמור ס"ז, נוכל כבר להבין כי עצם העניין שבו ממחישים פסוקי תהלים

צורת המנורה - כנגד צורת אדם

עוד כתב השל"ה הקדוש (פרשת בהעלותך דרך חיים תוכחת מוסר אתו י"א), כי צריך האדם להיות מאיר תמיד בתורה ובמצוות. ומשום כך נברא גופו של אדם בצורת מנורה, וכפי שישנן במנורה ששה קנים היוצאים שלושה מכל צד, וכל החיצוני לחבירו ארוך מחבירו, כך יוצאות שלוש בליטות מצידי גופו של אדם. זה ארוך מזה - רגליים ידיים ואוזניים. ובאמצע שרוי הלב, כנגד קנה אמצעי. גם גובהה של המנורה י"ח טפחים (ראה מנחות כח:), מכוון כנגד גובה אדם בינוני (ראה עירובין מה. ובתוספות שם ד"ה 'גופו'). עוד דמיון בין המנורה לאדם, כי דין הוא במנורה שתיעשה מקשה אחת, וגם האיש הישראלי יש לו להיות בחיבור אחד עם כל ישראל, ולקיים מצות 'ואהבת לרעך כמוך', 'עד ירכה עד פרחו' - הקטנים עם הגדולים. ועל זה נאמר 'ויעש כן אהרן', להגיד שבחו שלא שינה, כי זו היא מידתו הקדושה משכבר הימים, להיות אוהב שלום ורודף שלום, וגם המנורה היא סמל לאחדות ולשלום.

פיז ולבו שווין

על דברים אלו הוסיף רבי יהודה לייב אביו של רבי ייבי ואמר, כי דבר גדול נרמז כאן בנוסף לכל זה, שיהיו פיו וליבו של אדם שווין, ולא ינהג אחד בפה ואחד בלב. שהרי לפי המבואר, הקנה האמצעי רומז אל הפה, שהוא היחיד מכל שאר שערי הפנים באים בזוגות, וכן רומז הוא אל הלב, וקני המנורה הם האיברים הבולטים מן הגוף. ונרמז כאן כי יש לו לאדם להאיר פיו וליבו יחדיו.

זהו שאמר הכתוב על אהרן הכהן (שמות ד' י) 'וְנָאֵץ וְשִׁמַּח בְּלִבּוֹ', כי היה ליבו שלם לעבודת ה' יחד עם

אין החכמה נרמזת במנורה לבדה, שהרי בקודש הקדשים עמד הארון, ובתוכו לוחות הברית, ושכרי הלוחות, וספר תורה בצידי. אלא שהארון רומז לחכמת התורה שבכתב, ואילו המנורה רומזת לתורה שבעל פה

מאמר פיו, וכאשר שמח בשמחת משה רבינו, לא היה זה מן השפה ולחוץ חלילה, אלא שמחה שלמה הבאה מפנימיות הלב. ובזכות זה זכה אשר זכה לאבני אפוד ואבני החושן הנתונים על הלב.

הרי כאן רובד נוסף שבבעה קני המנורה, מלבד מה שכבר נתבאר שרומזים על שבע נביאות וכן על ששה סדרי משנה ויראת ה' החופפת עליהם, רומזים הם גם על שבעת השערים שבפניו של אדם, וכן על ליבו ואבריו גופו.

קני המנורה מאירים אל עבר חנה

עתה באים אנו אל הקנה האמצעי, העומד כנגד חנה, אמו של שמואל הנביא. והפסוק השייך לה, 'שמחו וירגו לאמים כי תשפט עמים מישור ולאמים בארץ נתנם סלה'. והנה, אם רומזים קני המנורה אל שבע הנביאות, אם כן יש למצוא רמז גם במה שנאמר בהם (במדבר ח' ב) 'אֵל מִלִּי פָנֵי הַמְּנוּדָה יֵאֲרֹו שְׁבַעַת הַנְּרוֹת', וצריך ביאר מה טעם עומדת חנה לבדה באמצע וכל שאר הנביאות מאירות כלפיה.

תפילה חנה

תשובה לדבר נמצא על פי דברי הגמרא (ברכות לא), שם לומדת הגמרא כמה וכמה עניינים ודינים מדבריה של חנה ומשאה ומתנה עם עלי הכהן, כאשר התפללה לה' וביקשה לזכות מפרי בטן. בתוך הדברים באה חנה והזכירה בתפילתה את אברי גופה, וביקשה שלא יהיה אחד מהם לבטלה. אך ראשית כל הזכירה את שבעת השערים שבראש, ואמרה: 'ריבוננו של עולם, כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה, עינים לראות, ואוזנים לשמוע, חוטם להריח, פה לדבר',

הנרות ולא תלה שיארע לו נס, להגיד שבחו של אהרן ולא שינה, 'ויעש כן אהרן, אל מול פני המנורה העלה נרותיה'.

למדנו מדברי החתם סופר, כי הקנה האמצעי רומז אל היראה, וששת הקנים לששה סדרי משנה, שהם יסוד התורה שבעל פה.

כפתור ופרח - שורש פלפולה של תורה

בדומה לזה כותב רבינו הנצי"ב מוואלוז'ין זיע"א ב'העמק דבר' בפרשת תצוה (שמות כז כ), כי המנורה רומזת אל הכת הנפלא שנקרא 'תלמוד', כי לצורך פלפולה של תורה ועסק הבנתה ניתן כח המנורה, אשר נכללו בה כל שבע חכמות וכל שאר הכוחות הנדרשים לזה, וכל זה נכלל בכפתוריה ופרחיה של המנורה.

והוסיף בזה ממה שאמר חז"ל (בראשית רבה צא ט) כי "בשעה שהיה אדם אומר דבר מתוקן לפני ר' טרפון, היה אומר כפתור ופרח". ושיח רבן של ישראל ללמדנו בא, שמה שתלמיד ותיק מחדש דבר טוב, הוא על ידי הכח שנרמז בכפתור ופרח של המנורה.

משה רבינו נהג טובת עין בפלפול התורה

על פי הדברים האלה מבאר הנצי"ב את דברי הגמרא (נדרים לה) כי פלפולה של תורה ניתן למשה רבינו ולזרעו בלבד, אלא שנהג בהם טובת עין ומסרן לישראל.

בפשוט ענין ה'פלפול' שייך לתורה שבעל פה, וזה טעם מה שהוצרך משה רבינו לטובת עין כדי ליתנו לישראל, כי היה לו קושי גדול בזה, כדוגמת הקושי שהיה לו למשה רבינו במעשה המנורה הרומזת לתורה שבעל פה, כי לא רק הלכות ודינים ניתנו בכח המנורה, אלא גם חידושי דינים אשר לא נאמרו בתורה, ויש ללומדם בכח פלפול ההלכה, לחדש חידושים באופנים אשר לא נזכרו בתורה, ואפילו דימוי מילתא למילתא לא יועיל להם, אלא רק כח הסברה והחידוש.

ידע משה רבינו, כי אם בא לפניו איש יהודי ושאלתו בפיו, ספק בהלכות שבת או בקשת הכרעה בדיני ממונות וכדומה, אין זה דבר ריק חלילה, אלא אות הוא כי שורש נשמתו של אותו יהודי שייך לחלק זה של התורה, ומשום כך נזדמן לפניו לבוא לבית המדרש ולעסוק בו, כדי שיבואו חכמי ישראל ויחדשו בדברי תורה בכח הפלפול למצוא חכמי ישראל ויחדשו בדברי להשיב על שאלתו, הוצרך משה רבינו לברר את שורש נשמת השואל, ולמצוא את החלק בתורה השייך לו. וזו היא עבודה הקשה שבמקדש, לחבר את כל נשמות ישראל שבכל הדורות אל חלקם בתורה.

זהו פלפולה של תורה שניתן למשה רבינו, אשר קושי רב היה נעוץ בו, ונהג בו משה טובת עין למוסרו לכל חכמי ישראל, שיוכל כל אחד למצוא את חלקו בפלפולה של תורה, כיצד הוא מושרש בגביעה כפתוריה ופרחיה של המנורה, 'עד ירכה עד פרחו' - אפילו אלו ששורשם למטה ברגלי המנורה, 'בארץ נתנם סלה' - לנחותם הדרך למצוא חלקם בתורת ה'.

עלה בידינו אם כן, כי שבעת קני המנורה נחלקים לשלושה מימין, שלושה משמאל, ונר האמצעי. מנין זה מכוון כנגד שבע הנביאות, וכן כנגד ששה סדרי משנה ויראת ה' הנצרכת להם. וכל זאת נרמז במזמור המנורה - מזמור ס"ז בתהלים, שיש בו שבעה פסוקים מלבד הפתיחה.

שופטים ושופטים בכל שעריך

דבר נפלא בעינינו נמצא בספה"ק רבי ייבי על התורה (פרשת בהעלותך), להרה"ק רבי יעקב יוסף מאוסטרחה זיע"א, בשם אביו הרה"ק רבי יהודה לייב זיע"א.

והביא שם את דברי ה'ראשית חכמה' (שער הקדושה פרק י"א), שכתב כי לכל אדם שבעה שערים בראשו - שתי עינים, ושתי אוזניים, וחוטם ובו שני נחיריים, ופה אחד. ושבעה שערים אלו, כנגד שבעת קני המנורה, שלושה מכל צד והפה באמצע כנגד הקנה האמצעי. קדוש הוא הפה, ומשום כך יש לקדש את הפה והלשון, וביום השביעי שבת קודש עוסקים בתורה ובתפילה בפה המכוון כנגד הקנה השביעי.

ולאחר מכן הזכירה את האברים היוצאים מצדי הגוף, 'ידיים לעשות בהם מלאכה, רגלים להלך בהן', ורק לבסוף הזכירה את בריאת האשה באופן שתוכל להניח את הולד, וביקשה שלא יהא הדבר לבטלה.

ומבואר מזה, כי עיקר כוחה של חנה לא היה אלא בפיה, ומשום כך הזכירה את הפה העומד באמצע האיברים.

תפילה על הפרט והכלל

ומשום כך נכפלה תיבת 'לאומים' בפסוק המכוון כנגד הקנה האמצעי, כי גם תפילתה של חנה - כפולה היתה; חלק אחד היה בה לתפילת הפרט, על גאולתה הפרטית מצרתה, וחלק נוסף היה בה על ישועת הכלל, ונבואה שהוצרכה לדורות היא, כי שמואל הנביא הוא שממש את דוד משיח ה' למלך, עד שלבסוף עתידה הגאולה השלימה לצאת ממעזה זה.

וכפי שכתב רבינו החיד"א זיע"א (חומת אנך, תהלים סז) על פסוק זה, 'שמחו וירגו לאמים' וגו', כי מזמור זה מדבר על הגאולה העתידה, ו'שמחו' הם אותיות 'משיחו', כי כשיבוא משיח במהרה בימינו, אז ישמחו וירגו לאומים.

להאיר את החשיכה

מעתה, נוכל להבין את פשר החזרה בתורה כמה פעמים על כל מעשה המנורה, ושילשה בפרשת בהעלותך לומר (במדבר ח' ד) 'וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוּדָה מִקְשָׁה זָהָב, אַחַר שִׁכְבַּר שִׁמְעֵנוּ כְּמֵה פְעָמִים דָּבָר זֶה. אֲלֵא, כֹּאֵן הוֹסִיפָה וְגִילְתָה הַתּוֹרָה אֶת סוּד הַמְּנוּדָה (שם פסוק ב): 'אֵל מִלִּי פָנֵי הַמְּנוּדָה יֵאֲרֹו שְׁבַעַת הַנְּרוֹת'. כל חלקי המנורה פונים אל האמצע, כי המנורה רוחנית היא, סמל ואות לתורה שבעל פה המאירה בה בחכמתה, בבחינת 'הרוצה להחכים ידרים', שיוכל כל אחד מישראל למצוא את חלקו בתורה.

זהו מה שבישרו הקדוש ברוך הוא לאהרן הכהן, 'שֶׁלֶךְ גְּדוּלָה מִשְׁלַחַם, וְלַעֲלֹם קִיַּמְתָּ, כִּי אֹרֵךְ הַחַנוּכָה הַמְאִיר גַּם בְּשָׁנוֹת הַגְּלוּת, סִמְלָה הוּא לְאוֹר הַתּוֹרָה שֶׁבֶעַל פִּי הַקִּיַּים לַעֲלֹם גַּם בְּתוֹךְ הַחֲשִׁיכָה.

חלק לשבעה וגם לשמונה

ובאמת יש להעמיק בזה עוד, ולדעת כי גם הנר השביעי שני ליקים יש בו, שביעי ושמיני. והרחיב בדבר זה בספה"ק 'אגרא דכלה', ופירש כי הגם שהפה אחד הוא ואין לו בן זוג, מכל מקום נחלק לקנה וושט; בבחינת הוושט הוא שער כשאר השערים, אולם בבחינת הקנה המוציא את הרוח הוא בבחינת שער השמיני, כי הפה שהוא השער השביעי, פתח הוא להעביר את כל הנכנס בשבעת השערים אל המוח, שהוא השער השמיני השולט על גביהם. ורמז יש לזה בנוסח התפילה 'המלך המרומם לבדו מאז' - 'אז הוא א' רוכב על ז' (ראה גבורות השם פרק טה: מגלה עמוקות פרשת בשלח), כפי שדרשו על הפסוקים (שמות טו א) 'אֵז יִשִּׁיר מְנוּסָה', (במדבר כא יז) 'אֵז יִשִּׁיר וְיִשְׂרָאֵל', וזה סוד הכתוב (קהלת יא ב) 'תֵּן חֶלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה כִּי לֹא תִדַּע מַה יִּהְיֶה רֶגְעָה עַל הָאָרֶץ', כי ישראל קדושים עומדים במידה השמינית, ולעתיד לבוא ישלטו על כל העולם.

הנה נתבאר, כי מציאות העולם כולו בסוד השבע, אולם סוד השמונה הוא סוד מה שמעל הטבע, הברית שנכרתה בין ה' יתברך ובין בני ישראל לאות עולם, ולשלימותה נזכה לעתיד לבוא.

ולדבר זה זכתה חנה בנבואתה אשר לימדה כמה הלכות גדולות בהלכות תפילה, וגם זכתה להינבא על ימות המשיח, ואמרה (שמואל א' ב') 'נִדְמָה קִרְבִּי בַּה'', ראתה כי עתיד שמואל בנה למשוח את דוד בשמן המשחה, ועל ידי זה להצמיח קרן ישועה לישראל בביאת המשיח. אולם כח התפילה שזכתה לו חנה, הוא החלק השמיני. 'תן חלק לשבעה' היא המנורה אשר חנה עומדת בקנה האמצעי שלה, אך מלבד זאת נתן 'גם לשמונה, כי לא תדע מה יהיה', כי כאשר אין אנו זוכים לידע את העתידות בכח הנבואה, משתמשים אנו בכח התפילה, ואז נזכה לראות בישועת ה'.